

present - exemplaar

DE ZANDLOPER

Kwartaalblad van de Vereniging Oud Ede

Historisch Museum Ede

jaargang 20, nr.4
december 1992

m. meeuwissen

Bedrijf: Frankeneng 102
Postadres: Amsterdamseweg 66
6712 GK Ede
08380 - 35050

meeuwissen
voor versheid, kwaliteit en service

CHOCOLATERIE

≡ **Le Bâton** ≡
Superieur

HOF VAN GELDERLAND EDE

G.C. Meeuwissen-de Wilde

de lekkerste winkel van Ede

ALLES VOOR DE DOE-HET-ZELVER

Autolakken
Draadmateriaal
Gereedschap
Verf
IJzerwaren

* Bezorgen
gratis

Hout Board Triplex
Wandplaten Schroten
Wandweefsel

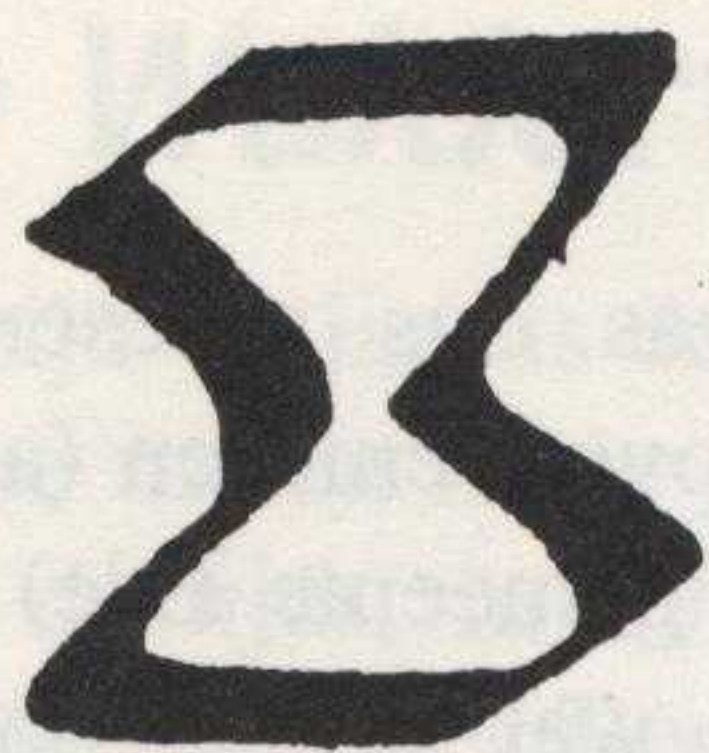
Dit alles natuurlijk bij

DOE-HET-ZELF MARKT

ELBERT JANSEN V/H DE NOOY

KOLKAKKERWEG 65 - 67 - EDE - TEL. 08380 - 11680

* Wij geven u een deskundig advies

DE ZANDLOPER

Kwartaalblad van de Vereniging Oud Ede
20e jaargang nr 4 december 1992

Van het bestuur

In de vorige Zandloper hebben we tot ons genoegen kunnen berichten dat het bestuur van de Vereniging Oud Ede gecompleteerd kon worden. De nieuwe secretaris en ook de penningmeester zijn zich aan het inwerken. In dit verband wijzen we er graag op dat het correspondentieadres van onze vereniging als volgt luidt: p.a. Historisch Museum Ede, Museumplein 7, 6711 NA Ede. In het vervolg kunnen daar alle brieven en andere "stukken" voor zowel het bestuur van de vereniging als het museum als ons blad de Zandloper naartoe. Eén adres, één loket voor alles, gemakkelijker kan het niet.

Op donderdag 26 november is er weer een zogenaamde vrijwilligersavond ergens in Ede. Deze bijeenkomst zal een bijzonder accent krijgen omdat we afscheid nemen van mevrouw Groen, die zich geruime tijd op vrijwillige basis met de directie van het museum heeft willen belasten. Intussen loopt de sollicitatieprocedure voor een conservator, die hopelijk per 1 januari 1993 kan beginnen.

Van de redactie

Uit reacties van lezeressen en lezers wordt duidelijk dat de Zandloper goed wordt gelezen. Het nieuwe formaat en ook de gekozen indeling lijken tot een grotere leeslust te hebben genood. Dat verheugt de redactie alleen maar. Met nog wat meer aanpassingen hopen we de volgende jaargang nog beter te kunnen maken. Welke opzet we voor de Zandloper ook kiezen, de medewerking van de lezers (v/m) blijft onontbeerlijk. Het bijna afgelopen jaar hebben we daarover niet te klagen gehad gelukkig. En we willen het graag in 1993 zo houden. Ergo: we rekenen op u.

Meldingen uit Historisch Museum Ede

Kraam

Toen tijdens de laatstgehouden Heideweek aan alle musea in de regio gelegenheid werd geboden zich te manifesteren, was uiteraard ook een voorlichtingsstand van ons museum aanwezig. Voor de museumkramen bestond goede belangstelling.

Stagiaire

De stagiaire van de hogeschool voor Toerisme en Verkeer, Esther Huisman, is na een blijmoedig verblijf in ons museum weer vertrokken. Ze is bij ons begeleid door mevrouw Groen.

Groepen

We willen er nog eens de aandacht op vestigen dat altijd afspraken kunnen worden gemaakt voor groepsbezoek aan ons museum. Voor het nieuwe (winter)seizoen hebben twaalf groepen zich laten inschrijven voor een rondleiding; daar is een groot aantal Edese scholen bij.

Anders

De door fotograaf Bert Andree geopende jubileumexpositie van de Edese fotoclub "Anders" heeft zich in een flinke belangstelling mogen verheugen. Geen wonder trouwens, want er was erg veel fraai zwart-wit plaatwerk te zien.

De maand november was dus gereserveerd voor een tentoonstelling over senioren (aanleiding: tien jaar ANBO in gemeente Ede) en in december valt er nogal wat te bewonderen over de Japanse vouwkunst origami. Hartelijk welkom, beste leden.

Aanwinsten

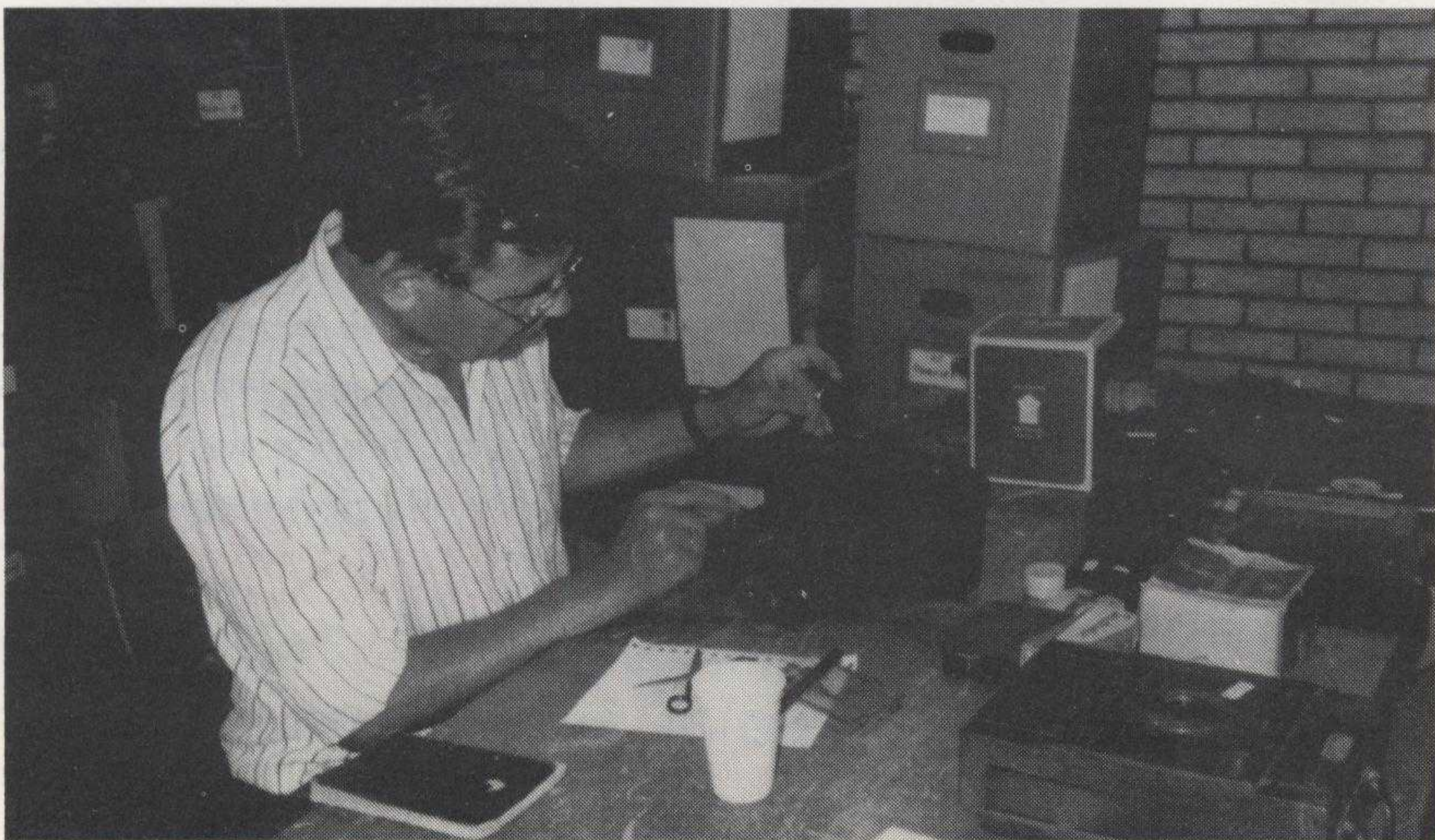
Onder dankzegging namen we in ontvangst: een pentekening van de oude kerk, een door P. de Regt gemaakte ets van de Doesburgermolen (nr. 18 van in totaal 100 exemplaren), een kinderwagen uit de jaren 30 en een koetsiersjas.

Gevraagd

Wie kan ons helpen aan een exemplaar van het boekje "24 Wandelingen rondom Ede", samengesteld door de heren Ossenkoppele en Van Spankeren? Graag een telefoontje naar het museum.

Orde scheppen

In een opslagruimte aan de Rietkampen, door de gemeente kosteloos ter beschikking gesteld aan de musea in Ede, Lunteren en Bennekom, scheppen vrijwilligers orde in aangeboden spullen. Dat betekent almaar uitzoeken en rubriceren. Op de foto is de heer C. de Graaf bezig

Molens in de gemeente Ede

De Walderveense, schijnbaar de jongste

Met zijn 80 jaar is de Walderveense molen de jongste molen in de gemeente Ede. De molen werd destijds, in 1912 dus, gebouwd op de kruising Postweg/Renswoudsestraatweg. Maar we moeten ons niet vergissen, de geschiedenis van deze molen gaat veel verder terug in de tijd. Volgens dr P. Hoekstra stond op dezelfde plaats in 1567 al een molen. Het bewijs daarvan werd gevonden in de Tijnsboeken van Ede. Daaruit blijkt dat Gerrit Simons toen voor het eerst belasting betaalde voor de molen. Niet bekend is welk type het betrof, maar waarschijnlijk was het een standerdmolen. In 1728 was het dat in ieder geval wel. De Barneveldse gemeentebode H. Bouwheer noteerde dit jaartal als het oudste dat in de balken gegrift stond. Slopers maakten in 1895 een einde aan het werkzame leven van de molen. Als vervanger werd een uit Zaandam afkomstige achtkantige stellingmolen neergezet, daterend uit 1849. Een lang leven was de molen niet beschoren in het Walderveen, want op pinksterzondag 1911 werd hij door de bliksem getroffen en daarna brandde hij volledig af. Alleen de stenen onderbouw hield stand en daar werd in 1912 een nieuwe molen op geplaatst. De romp was afkomstig uit Friesland, de kap ergens uit Noord-Holland. Het is aan de molen duidelijk te zien dat hij groter is dan de voorgangers.

Tijdens de tweede wereldoorlog fungeerde de molen als militaire uitkijkpost, eerst voor de Duitsers en na hun vertrek voor de Canadezen. Daarna kwamen de jaren van verval. Als gevolg van de februaristorm van 1953 kwam een gedeelte van de wieken dwars door de stelling heen. Even leek het dat de Walderveense molen voorgoed zou verdwijnen, maar in 1962 geschiedde het wonder van een algehele restauratie en dat kreeg een herhaling in 1979. Vrijwilligers van de vereniging De Hollandse Molen zorgen ervoor dat ook deze molen regelmatig in werking te zien is en voor het nageslacht behouden blijft.

J.W.T.

Deze foto van de Walderveense molen komt uit het archief van molenaar E. Top te Wekerom.

EEN BEZOEK AAN HET

**HISTORISCH
MUSEUM EDE**

IS DE MOEITE WAARD

Beatrixpark - mogelijk de liefste wijk van heel Ede

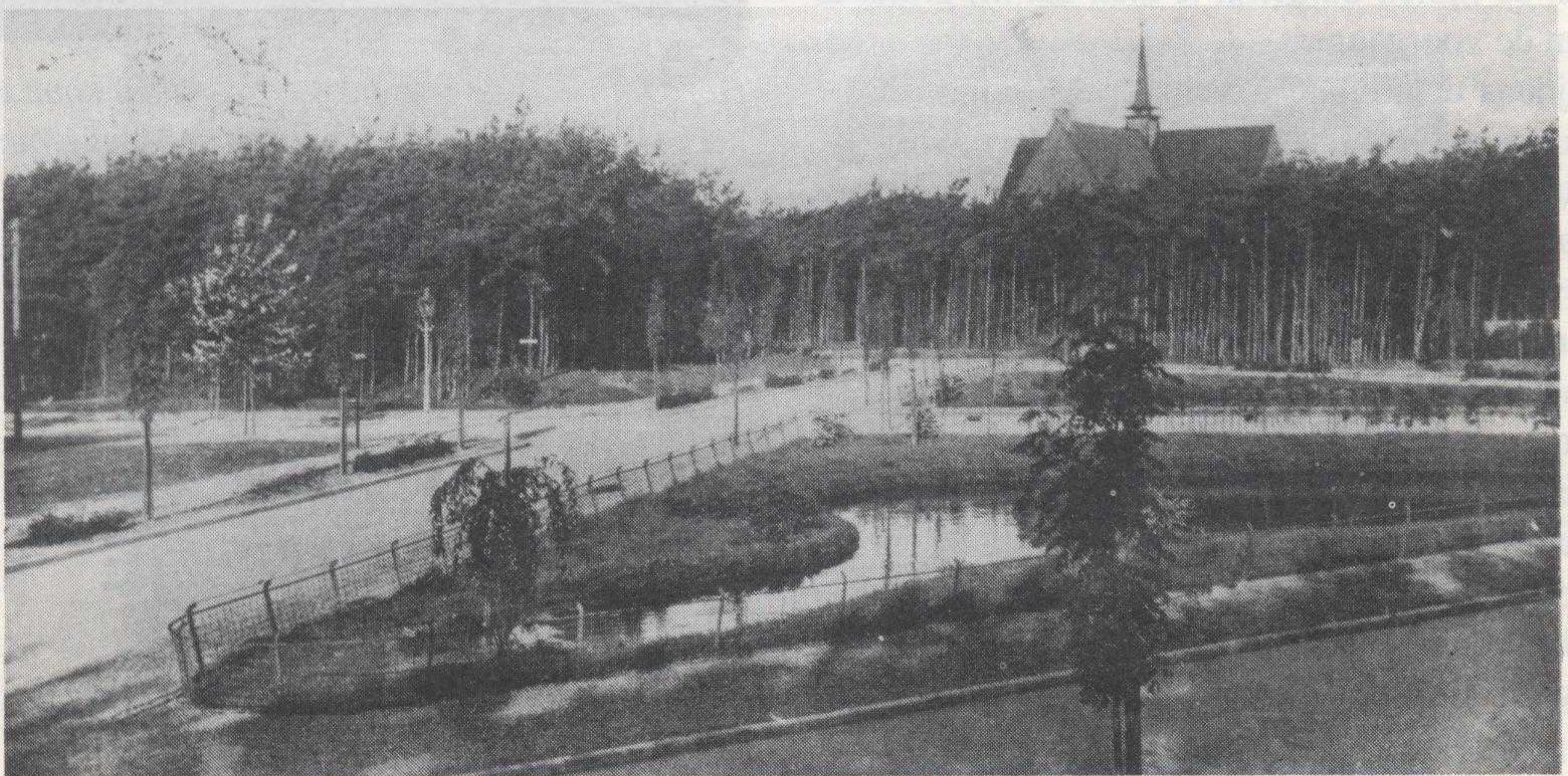
Een tijdje geleden hoorden we een kritische oud-collega het Beatrixpark loffelijk omschrijven als "misschien wel de liefste wijk van Ede". Hoewel wij ons op dat punt van een waardeoordeel willen onthouden, zijn we zonder enig voorbehoud bereid dat Beatrixpark een zeer aantrekkelijk woonkwartier te noemen. Echter, dat is het niet altijd geweest. Nog niet eens zo bar lang geleden was het een soort woestijn, deel van een zandverstuivingsgebied. "Daar aan de zuidzijde van Ede liep door het mulle, bolle stuifzand slechts een karrespoor. De voetgangers die, om van het dorp naar de Maanderbuurt te gaan, den euvelen moed hadden zich van deze onbegaanbaren weg te bedienen, kregen het daarbij zwaar te verantwoorden", schreef iemand in de Edese Courant van 21 augustus 1935 als een soort nabeschouwing van de feitelijke toestand in de Maanderheuveld kort na het begin van deze eeuw. Alles zand, dor en doods. Doch ziedaar: de helft van het terrein werd omgewroet tot bouwgrond en er kwamen goede wegen, de Verlengde Maanderweg en Kolkakkers. Het andere deel bleef "in zijn ouden natuurstaat".

De Buurt Manen, sinds jaar en dag eigenaar van de onrendabele zandvlakte, verkocht het

terrein in 1905 voor de som van 18.000 gulden. Vijf jaar later kwam een groot deel van het Maanderzand in handen van de uit Den Haag afkomstige dokter Murk Balt, een natuurgeneeskundige, die een soort particulier sanatorium liet bouwen.

In zijn Bennekumse Krabbels, een veelgelezen rubriek in de Edese Courant, herdacht medewerker Gaart Derk in 1960 het feit "dat 25 joar geleje is dâ 't kuuroord de Maanderheuveld in achttien percele was verkaveld en onder de hamer kwam". En verder: "'t Is veur de Ese bevolking altijd 'n bietje 'n geheimzinnig gebied geweest umdâ 't verboje terrein was en ôk umdâ men niet wist wâ de eigenaar, dokter Balt, door eigeluk uitspoekte. Mar d'r zin ok wel Ese mensen geweest die deur dokter Balt zin behandeld en d'r tot heil van hun gezondheid hebbe gekuurd...."

Hoe het zij, er verbleven in de villa van dokter Balt regelmatig veel patiënten uit binnen- en buitenland. Feit schijnt te zijn dat veel mensen in deze woeste maar gezonde omgeving genezing hebben gevonden. In 1924 kocht een beleggingsmaatschappij "tot exploitatie van het Maanderzand" de grond van de heer Balt, met uitzondering van dat deel dat hij voor zijn

praktijk nodig had. Het terrein werd in kaart gebracht, toen kwam er de infrastructuur die nodig is om het geheel tot woongebied te verheffen.

Wat zeiden wij, verheffen? Nog maar eens luisteren naar Gaart Derk: "'t Bleef aanvankelijk bij 'n enkel huisje en nou staot het onge-repte natuurgebied vol mi flets en rijke huize". Toch had de bestemming tot huizenbouw ook haar pluspunten. Zo verdween het vuilnisgat "woar de minse uit 't darp de rommel kwijt konde. Was de weg erheen bar slech, dan gebeurde 't vaak dâ men direk over 't spoortje de kar mi rommel in de denne neerkiepte. Ettikhove en Modderkolk van de pelisie kwamme daor toch nooit. In één van de huisjes woonde Geurt Altena die altijd dinge van weerde ut it vullusgat haolde en toen mar opkoper van lompe en metaole wierd".

Geen duizend Gaart Derk's konden de bouw van woningen voorkomen in de vroegere woestijn, waar lange tijd alleen een paar eenvoudige huisjes stonden. En de villa van dokter Balt (thans Beatrixlaan 45, later bewoond door dokter Rudersdorff). Tussen haakjes: de heer Balt is op 13 juni 1943 in Ede overleden en daar ook begraven.

Kort na de geboorte van prinses Beatrix in 1938 werd de naam Maanderzand veranderd in Beatrixpark. Er waren heel wat straten en lanen die genoemd waren naar levende leden van het Huis van Oranje. Dat leverde in de oorlog problemen op. De bezetter verordon-neerde een andere naamgeving. Per 1 april 1942 moest bijvoorbeeld de Beatrixlaan gaan heten: Willem de Zwijgerlaan. Er was al een weg met die naam, maar die moest dan maar De Ruyterlaan heten. Prins Bernhardlaan werd deels J. Pz. Coenlaan en deels Van Heutszlaan. De Irenelaan werd op Duits bevel omgedoopt tot deels Vondellaan en deels Rembrandtlaan. En zo ging dat maar door. In andere delen van de gemeente waren ook aanpassingen nodig. Natuurlijk is de oorspronkelijke naamgeving na de bevrijding hersteld. De gereformeerde Zuiderkerk, gebouwd in 1939, mocht toen ook weer Beatrixkerk heten. Er kwamen in het

Beatrixpark steeds meer lanen en wegen met namen van Oranjes uit verleden en heden.

We citeren H.J. Nijenhuis naar aanleiding van een zijner ontboezemingen uit 1983 over het Beatrixpark: "Na de bevrijding kwam ook voor dit park al gauw een uitbreidingsplan tot stand. De grond was in handen van verschillende eigenaren gekomen en meerdere wegen werden aangelegd. Geleidelijk kwamen er meer woningen en gebouwen en kreeg het Beatrixpark zijn huidige aanzien. Wie echter thans de Zuidelijke Spoorstraat volgt, kan - aan de overzijde van de spoorlijn - hier en daar nog een bescheiden indruk krijgen hoe eens het Maanderzand er uit zag".

Tot zoveer, zou Gaart Derk zeggen. Van de Maanderheuvelds naar het Beatrixpark. Van een zandverstuiving naar een mooi woongebied, het aardigste wellicht van Ede .....?

Voor de samenstelling van deze bijdrage hebben we dankbaar gebruik gemaakt van gegevens die de heer J. Hartgers, vrijwillige medewerker van het Historisch Museum Ede, uit zijn privé-verzameling opdiepte. Hij leende ons ook bijgaande foto van het Beatrixplein zoals dat er in 1940 uitzag.

De Hooge Paaschberg

Het ziet ernaar uit dat van een verhuizing van het Marnix College naar een terrein pal achter villa De Hooge Paaschberg (zie vorige Zandloper, pag. 4) geen sprake zal zijn. Bij het bestuderen van plannen tot nieuwbouw op de veel-besproken plek heeft het Marnix-bestuur moeten vaststellen dat de aanvankelijk gekozen opzet te duur wordt. Het comité dat de actie voerde tegen de komst van de school in de buurt van De Hooge Paaschberg, zag in de gewijzigde besluitvorming nog geen aanleiding de vlag uit te steken. Je weet maar nooit, meent het comité (en meent ook het bestuur van Oud Ede) wat er wèl met het perceel grond achter de villa aan de Arnhemseweg gaat gebeuren. De ontwikkelingen op de voet volgen, dat is voorlopig de boodschap!

Gelderse sagen voor donkere dagen

In de *Bennekomse* Craats was een boer, die toveren kon. Hij veranderde zich dikwijls in een zwarte hond.

Er was ook een venter, die van alle markten thuis was, en daarom niet bang was voor toverpotten en weerwolven. Als hij de zwarte hond zag noemde hij de boer bij de naam en zei: „Sander, ga op zij”. Altijd ging dan de zwarte hond opzij. Eens gaf de hond geen gehoor aan het bevel van de venter. Deze werd boos en riep: „Sander, doe wat ik je zeg, of het zal je ernaar vergaan!” Sander had er mert aan.

„Ik zal je driemaal waarschuwen,” riep de venter. „Als je bij de derde waarschuwing niet weg bent, ga je er aan.”

Eenmaal riep hij: „Sander, ga van de weg”; andermaal riep hij, en ten derden male riep hij, maar de hond bleef waar hij was.

Bliksemsnel was de venter met het mes. Hij trok het met het scherp door de aarde, wetende, dat men anders geen tovenaars er mee doden kan, en stiet het in de hond.

Traag verdween het dier, en de venter vervolgde zijn weg. De volgende dag vond men 's morgens vroeg boer Sander dood op de vlonder.

De venter ging vrij uit. Hij had immers een hond gestoken en geen mens.

***

Op de zolders van de Proosdij te *Ede* lagen appels opgetast. Eens ging de knecht naar boven om er te halen, maar toen hij zijn hand uitstak, klonk er een stem: „het mijne, het mijne” en hij durfde ze niet te nemen. Men vertelde hem toen, dat er hier een abt gewoond had, die zo begerig was naar het geld en goed, dat hij de pachters, die het geld niet konden opbrengen op zolders, aan de ketting legde. Eens vierde men Kerstmis te *Ede*, toen reed er een ruiter op een wit paard de kerk binnen en die riep: „Moet je Kerstmis vieren, terwijl de anderen nog aan de ketting liggen?” Toen gingen de kerkgangers op weg, bevrijdden de gevangenen en bonden de abt in hun plaats aan de ketting, en daar is hij verhongerd.

***

Men is te *Culemborg* bang voor hen die kunnen weerwolven, en zegt dan ook liever euphemistisch, dat ze „meer kenne as niks”.

Het is een erfelijke toverkunst.

De er mee begaafde moet eenmaal 's jaars op zijn minst er gebruik van maken, wil hij de kracht niet verliezen, „al verander-t-i z'n aige mòr èffentjis in a tàkkie hout.”

* * *

Indertijd woonde te *Driel* een vrouw, die men „de weerwolf” noemde. Zij stond 's nachts op, veranderde zich dan in een willekeurig dier en stootte allerlei geluiden uit.

* * *

Te *Elst* woonde een man, die „meer dan recht-toe” kon. Toen een vrouw uit de buurt eens over de weg liep met een buil meel en een kan melk in de hand, sprong een hond tegen haar op „Dat was die man: hij sprong als hond tegen me op, ”zei ze.

* * *

In een schuur in de Maanderbuurt te *Ede* sliepen zwervers, maar het viel de boer op, dat ze 's morgens nooit meer aanwezig waren. Als ze

in de hooiberg sliepen, bedankten ze hem de andere morgen.

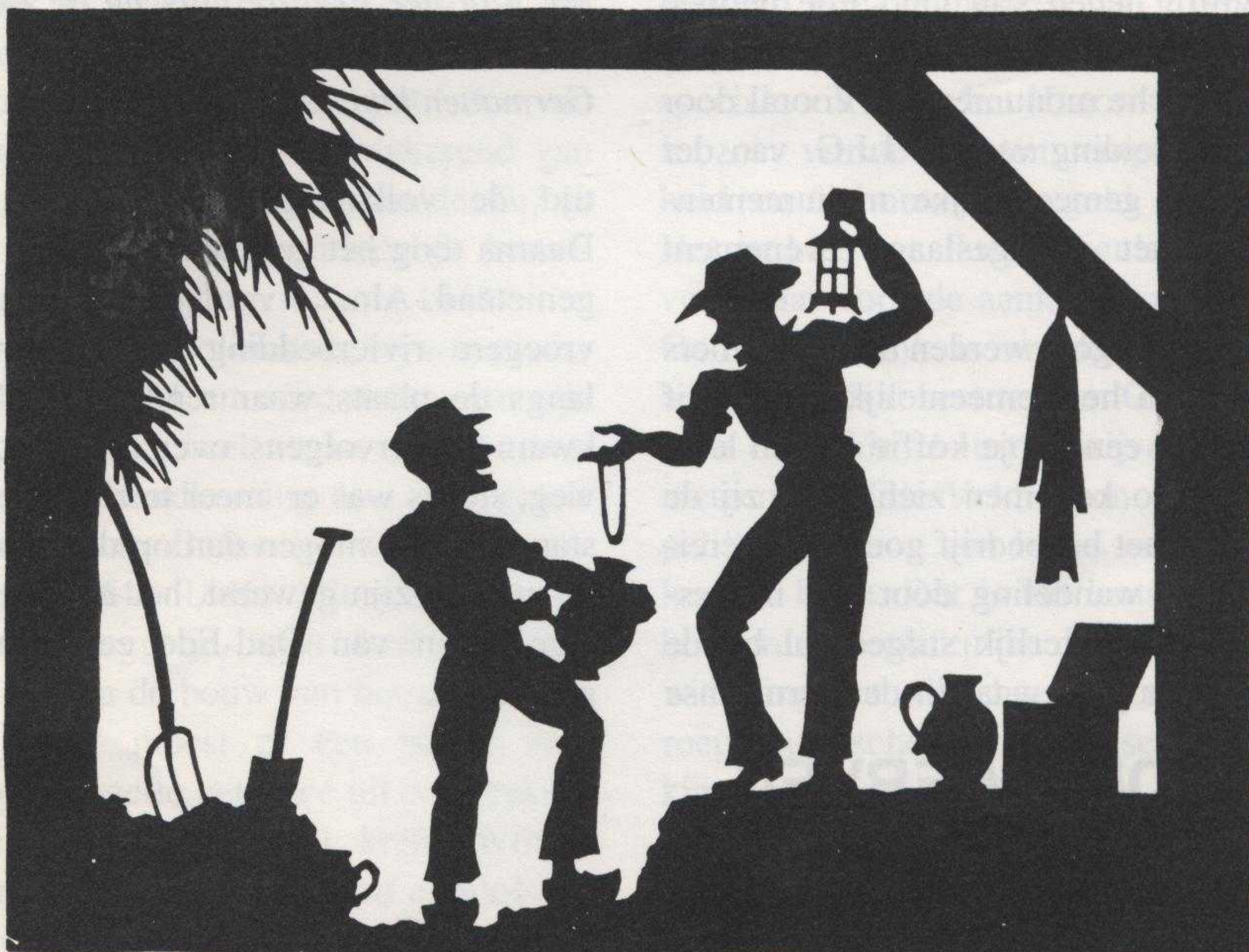
Eens was er 's morgens een zwerver op het erf, die in het schot geslapen had.

„Boer,” zei hij, „ik bedank je voor het slapen, maar ik kom hier niet weer. Laat mij je vertellen, waarom je daar niet kunt slapen, en waarom je 's morgens mijn makkers niet ziet. Doe dan wat ik je voorstel, en je kunt het boeren wel laten of ik hoef niet meer te zwerven, en ga rustig ergens wonen.”

De boer ging er op in, en de zwerver vertelde hem dat te middernacht vanzelf de schuurdeuren opengingen. Hij dacht eerst dat de wind het deed, maar er was geen wind. En zo dikwijls hij de deuren sloot, zo dikwijls gingen ze open. Het spookte in de schuur, want er lag een schat begraven. Samen hebben ze hem opgegraven, en beide waren welgesteld. Zo groot was de schat.

Het spoken was met de schat verdwenen.

(uit: *Gleders Sagenboek*,
uitg. Thieme te Zutphen)

Naar de Mechelse kuil en verder ....

Meer dan vijftig leden van Oud Ede hebben begin september meegedaan aan de excursie naar archeologische monumenten. Vooral door de enthousiaste leiding van mr J.J.G. van der Pol, lid van de gemeentelijke monumentencommissie, is het een geslaagd evenement geworden.

Voordat de tocht begon, werden de deelnemers op het terrein van het gemeentelijk bosbedrijf opgevangen voor een kopje koffie en een leerzame diaserie. Zo kon men zich dank zij de gastvrijheid van het bosbedrijf goed voorbereiden op de lange wandeling door een interessant gebied. Er is letterlijk stilgestaan bij de Mechelse kuil, de plek waar in de Germaanse

Mr Van der Pol, de gids op de excursie van Oud Ede, wijst naar de plaats waar eens de Germanen hun vergadering hiielden.

tijd de volksvergaderingen zijn gehouden. Daarna toog het gezelschap verder, luisterend, genietend. Almaar verder wandelen, langs een vroegere rivierbedding (thans verkeersweg), langs de plaats waar rendierjagers bij elkaar kwamen, vervolgens over de aloude Hessenweg, steeds was er meer te zien. De weersomstandigheden mogen dan op deze excursie niet zo gunstig zijn geweest, het is voor de aanwezige leden van Oud-Ede een fijne ochtend geworden.

LEDEN WERVEN

NU

LEDEN VOOR OUD EDE

Wie weet wie Willem Horsting was?

Recentelijk werd in Ede op een nieuwbebouwd terrein tussen de Notaris Fischerstraat en de spoorlijn een straat naar Willem Horsting vernoemd. Wie was dat heerschap dan wel en wat heeft hij voor de gemeente betekend? Ik wil dat nu uit de doeken doen. Horsting was iemand die erg veel activiteiten heeft ontplooid. Hij stond bekend om zijn enorme werkkraft. De man is geboren in Zelhem op 24 februari 1803 en kwam te overlijden in Ede op 13 juni 1865. Wanneer precies hij naar Ede is gekomen is niet bekend, maar wel dat hij er op 6 september 1828 in het huwelijk trad met Maartje van de Craats. Het jonge paar kwam te wonen in het (in '42 afgebrande) hotel De Posthoorn aan de Notaris Fischerstraat. Naast de dagelijkse zorg voor het hotel grossierde Horsting in wijnen. De Posthoorn was ook de plaats waar de raadsvergaderingen gehouden werden. Het eigenlijke beroep van Willem Horsting was landmeter, maar waar hij die opleiding heeft genoten is onbekend. Zijn eerste activiteiten betroffen de opmetingen en in kaart brengen van de zandverstuiving in de gemeente Ede in het jaar 1823. Naast zijn werk was Horsting op andere terreinen erg druk. Zo was hij lid van de feestcommissie die uit dankbaarheid voor betoonde heldenmoed leden van de Edese schutterij, in 1834 terugkerend van de Tiendaagse Veldtocht, binnenhaalde. Bij de brandweer werd Horsting uiteindelijk brandmeester, welke taak hij vervulde tot 1848.

Horsting ging ook de politiek in; hij was raads-lid van 1841 tot 1851 en werd daarna tot zijn dood wethouder. Erg veel werk verzette Horsting voor de totstandkoming van een goede wegverbinding van Barneveld via Ede naar Wageningen (1844 - 1846). Dit was eerst een kronkelig zandweggetje, maar door de komst van NS en daarna de bouw van het stationsgebouw "de keet" moest er een betere weg komen. Horsting zette het tracé uit en berekende ook de kostprijs. In 1851 kreeg Willem Horsting er een baan bij, hij werd administrateur van Kernhem en belast met de dagelijkse

leiding van het landgoed (Sijsselt en Kernhem). Hij maakte de eerste bedrijfskaart van de Sijsselt en ook vervaardigde hij de kaarten van het Edese Bosch. Vooraan bij het begin van de Koeweg is een bosje naar hem genoemd. Veel tiendkaarten verschenen van zijn hand, evenals de kaart van het in 1855 overstroomde gebied van Ede en Gelders Veenendaal. Voorts maakte Horsting elf kaarten ten behoeve van de begrenzing van het op te richten waterschap van de Gelderse Vallei, een opdracht van een commissie voor een verbeterde afwatering. Zo, nu weten wij wie Willem Horsting was. Bij de samenstelling van dit overzicht heb ik een aantal gegevens ontvangen van de heer E. Somer (gemeente-archief), die ik daarvoor dank.

G.A. Ossenkoppele

Goed contact met "de" buurt

Op de buurtspraak van 17 september hebben de geërfden erin toegestemd enkele buurtboeken van Ede-Veldhuizen van 1596 en volgende jaren permanent te doen exposeren in een speciale vitrine in het Historisch Museum Ede. In zo'n vitrine moeten temperatuur, vochtigheid en lichtinval geregeld kunnen worden. Het bedrag van duizend gulden dat de buurt vorig jaar voor de aankoop van de vitrine aan Oud Ede schonk, is inmiddels verdubbeld door het provinciaal bestuur van Gelderland. Nu we toch over "de" buurt schrijven, onthullen we meteen dat Ede-Veldhuizen in gemeenschappelijk bezit nog een bosje van ongeveer twee hectare heeft. Dat is het laatste beetje van de honderden hectaren die de buurt voor de eeuwwisseling tot zijn bezit mocht rekenen. Nu roept buurtscheuter G. Folsche de medewerking in van vrijwilligers die op een zaterdagochtend in het buurtbos wat willen werken. Opgeven graag bij mevr. H.A. Blaauw-De Wit, tel. 11584.

Jaarkaart voor alle musea

Met een museumjaarkaart heeft men gratis toegang tot meer dan vierhonderd musea in ons land. Welzeker, daar is ook het Historisch Museum Ede bij. Laten we maar meteen vertellen dat de leden van Oud Ede tegen gereduceerd tarief een jaarkaart kunnen kopen, niet voor 40 maar voor 25 gulden.

Er is een tijd geweest dat een museumjaarkaart geldigheid had voor een periode die overeen kwam met een kalenderjaar. Dat was te eenvoudig natuurlijk en daarom is die regeling veranderd. Als men nu voor de eerste keer gebruik maakt van de kaart, wordt in het museum onzichtbaar de datum van het bezoek op de magneetstrip van de kaart ingevoerd. Na dat moment is de kaart twaalf maanden geldig. Dat moet men zelf dan maar in de gaten houden. Het inbrengen van een bezoekdatum kan alleen in de weinige musea die over kaartlees-

apparatuur beschikken. Daartoe hoort niet het Historisch Museum Ede. Dat betekent dat iedereen daar gratis binnen kan die een museumjaarkaart kan tonen. Voor de volledigheid delen we nog mee dat de jaarkaarten niet voor alle museumdeuren een sleutel zijn. Informeren van te voren is raadzaam. Soms ook wordt bij tijdelijke exposities een toeslag gevraagd. Nog dit: verlengen van de kaart is alleen mogelijk in een museum met kaartleesapparatuur.

De lezeressen en lezers van de Zandloper die (nog) geen lid zijn van de Vereniging Oud Ede, willen we meedelen dat het museumbezoek binnen de gemeente Ede bepaald goedkoop is. Men hoeft wat dat betreft niet beslist een museumjaarkaart te kopen. Het advies luidt: eerst maar eens in enkele musea gaan kijken. 't Is boeiender dan u denkt.

Wat de heide ons te zeggen heeft

Het lijkt mij voor de bewoners van Ede, die hun Heideweek al weer enige tijd achter de rug hebben, interessant te weten waar het woord heiden vandaan komt. Iedereen weet wat het betekent, maar bijna niemand weet waar het van afgeleid is. Zelfs als je het in een etymologisch woordenboek aanwijst wil men het haast nog niet geloven. Toch ligt de verklaring voor de hand. Heiden komt van heide. Vroeger werden de bewoners van de heide, onze voorouders dus, heidenen genoemd.

Om dit te kunnen begrijpen moeten we ver terug in het verleden van Nederland, naar de tijd toen Holland het volledig voor het zeggen had. Dààr was het geld, daar was het gezag, daar was het geloof. Het was toen zo vanzelfsprekend dat iedereen christen was dat iemand die wat anders geloofde - en dat ook kenbaar maakte - van bijgeloof beschuldigd kon worden.

Dat was een kwalijke zaak. Vluchten was dan vaak het beste wat men doen kon. Men kon

terecht in de moeilijk te bereiken woeste gebieden, zoals gedeelten van Friesland, Drenthe, Brabant en de Veluwe, waar de heide prachtig bloeide maar waar verder niets te halen viel. Daar keek men niet zo nauw.

De bewoners van deze gebieden betaalden geen belasting, gingen niet ter kerke en lieten ook hun kinderen niet dopen. Zij leefden er net zo gelukkig als hun voorouders eeuwen voordien. Zij waren nog gelovig ook, aanhangers namelijk van het animisme. Eerbied voor de natuur lag hieraan ten grondslag. Nadat deze heidenen in de loop der eeuwen bekeerd zijn, wordt het woord heidenen alleen nog voor niet-Europese natuervolken gebruikt.

Piet Pel

(Naschrift redactie Zandloper - We citeren Van Dale's etymologisch woordenboek: "Heiden (ongelovige) is het bijvoeglijk naamwoord van heide, dat zelfstandig is gebruikt. De oorspronkelijke betekenis is dus: iemand van de heide")

Veluws museum Nairac zeer bijzonder

Aan de Langstraat in Barneveld bevindt zich op nr. 13, vlak bij de oude Kerk, het 17de eeuwse pand De Brouwer. Een pand dat druk bezocht wordt, want daarin bevindt zich sinds 1975 een zeer bijzonder museum. We hebben het over het Veluws museum Nairac. In feite werd dit al honderd jaar daarvoor, zij het op een andere plaats, opgericht door de toenmalige burgemeester mr C.A. Nairac. Deze opmerkelijke man verzamelde samen met zijn bode H. Bouwheer alles wat te maken had met de vroegste geschiedenis van de Veluwe.

Die indrukwekkende verzameling is nog altijd te zien op de zolder van het huidige museum. De collectie is later uitgebreid met vondsten uit het Kootwijkerzand. Tussen 1971 en 1974 werd daar een compleet middeleeuws dorp blootgelegd. Een maquette van dit dorp bevindt zich in het museum. Maar men kan er nog veel meer zien. Er is een stijkkamer, er zijn diverse voorbeelden van de Barneveldse Kleuderdracht en het spreekt vanzelf dat ook aandacht besteed is aan de bekendste Barnevelder van alle tijden, Jan van Schaffelaar.

Bij ons bezoek aan het museum Nairac vertel-

de de conservator, mevrouw Marion Lenders, ons over de expositie "Rampen op prentbriefkaarten" die er tot 9 januari te zien is. Omdat in de kranten van rond 1900 nog geen foto's konden worden afgedrukt, ontstond er een behoefte aan afbeeldingen van actuele gebeurtenissen. Zo werden ook veel rampen op kaarten afgebeeld, zoals branden, orkanen, spoorwegongelukken en watersnoden. De afzender volstond meestal met een korte groet: Met ons is alles goed. De nu aanwezige verzameling rampafbeeldingen komt voor een gedeelte uit de Atlas Thierens.

Het Veluws museum Nairac is van dinsdag tot en met zaterdag open. De tijden zijn van tien uur tot half een en van half twee tot vijf uur, op zaterdagen echter alleen van twaalf tot vijf uur. En wanneer u daar komt, kijkt u dan ook eens omhoog; daar hangen veel mooi gekleurde wapens van Barneveldse families. Ook dat is bijzonder in dit bijzondere museum.

J.W.T.

In dit pand aan de Langstraat te Barneveld vinden we het museum Nairac

- * Het dagelijks bestuur van de Vereniging Oud Ede bestaat uit mevrouw H.A. Blaauw-De Wit (voorzitter), mevrouw G.W. Elbertsen-Wiegeraad (secretaris) en de heer E. Jansen, (penningmeester).
- * Het Historisch Museum Ede (Museumplein 7, 6711 NA Ede tel. 08380-19554) is open 's middags van twee tot vijf uur doch op zondag tot vier uur. Op maandagen is het museum gesloten.
- * Redacteuren van de Zandloper zijn de heren Auke Cloo (eindredacteur), Jaap W. Top en Gerard W. Onderstal. Kopij te zenden aan het secretariaat van Oud Ede
 Productie: Drukkerij Frouws te Ede

Beste bewoners van het Beatrixpark

Ditmaal ontvangt u een exemplaar van De Zandloper, het kwartaalblad van de Vereniging Oud Ede. De vorige editie van het blad werd huis-aan-huis verspreid in de Componistenbuurt en daar zat muziek in: er meldden zich nogal wat nieuwe leden. Want daar gaat het natuurlijk om bij deze actie, proberen meer leden te krijgen.

De Vereniging Oud Ede stelt zich ten doel het onderzoek van archieven en gedrukte bescheiden naar alles wat betrekking heeft op het ontstaan en de geschiedenis van de gemeente Ede. Voorts het verzamelen en bewaren van alles wat van belang kan worden geacht voor en betrekking heeft op de geschiedenis van Ede. De vereniging tracht dit doel mede te bereiken door resultaten van dat onderzoek te publiceren en de genoemde voorwerpen te bewaren in een museum.

Een hele mondvol, nietwaar? U kunt daar bondig op reageren als u lid wilt worden of iemand een geschenkabonnement wilt aanbieden. In beide gevallen bedragen de kosten slechts 20 gulden per jaar. Onderstaand strookje kunt u afgeven aan de balie van het Historisch Museum Ede. U kunt het ook per post naar het museum sturen: Museumplein 7, 6711 NA Ede.

Nieuw lid van de Vereniging Oud Ede:

Naam en voorletters (hr/mevr.): .....

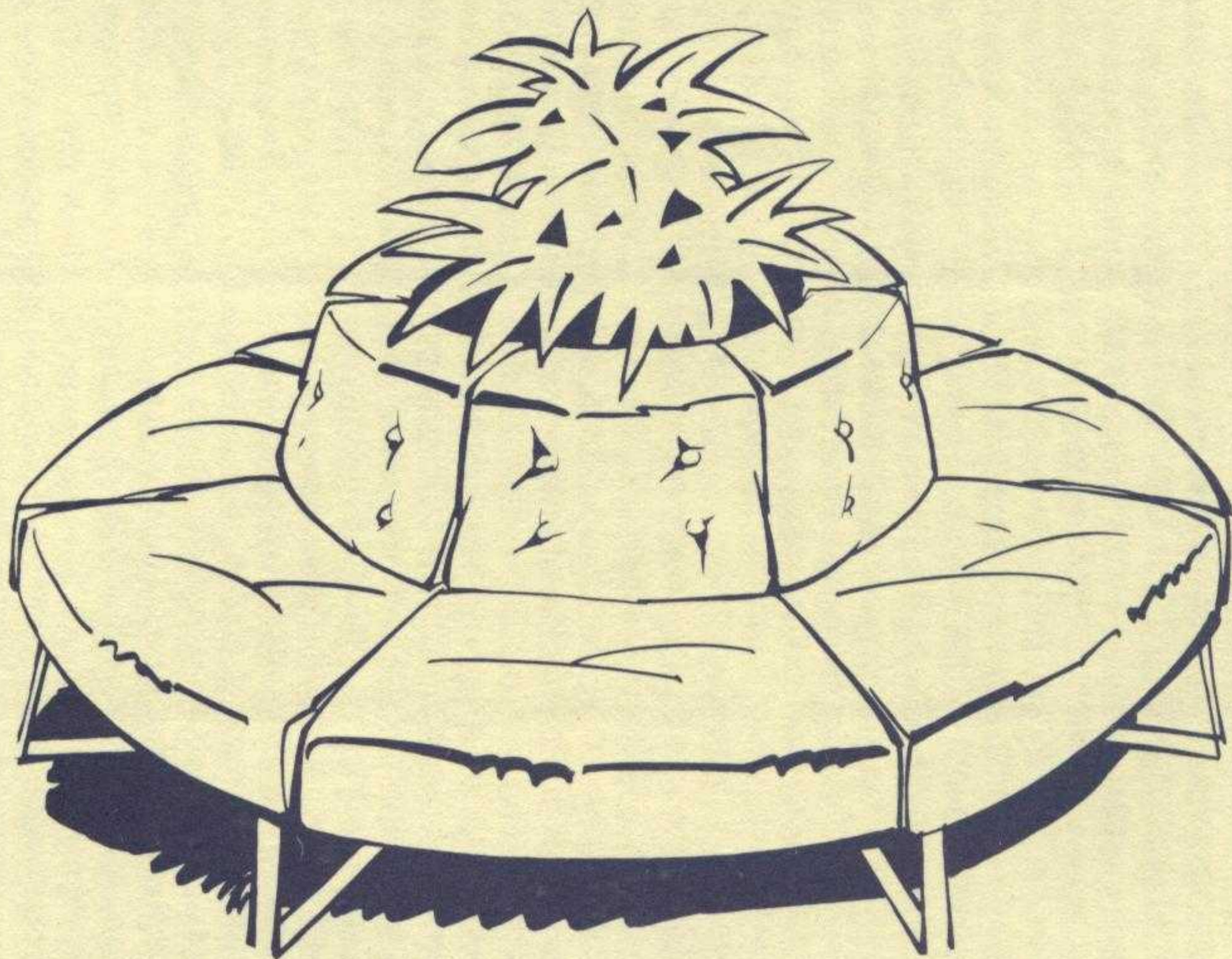
Adres: .....

Postcode/Plaats:.....

Geschenk-lidmaatschap opgegeven door: .....

U zoekt een bank die all-round is.

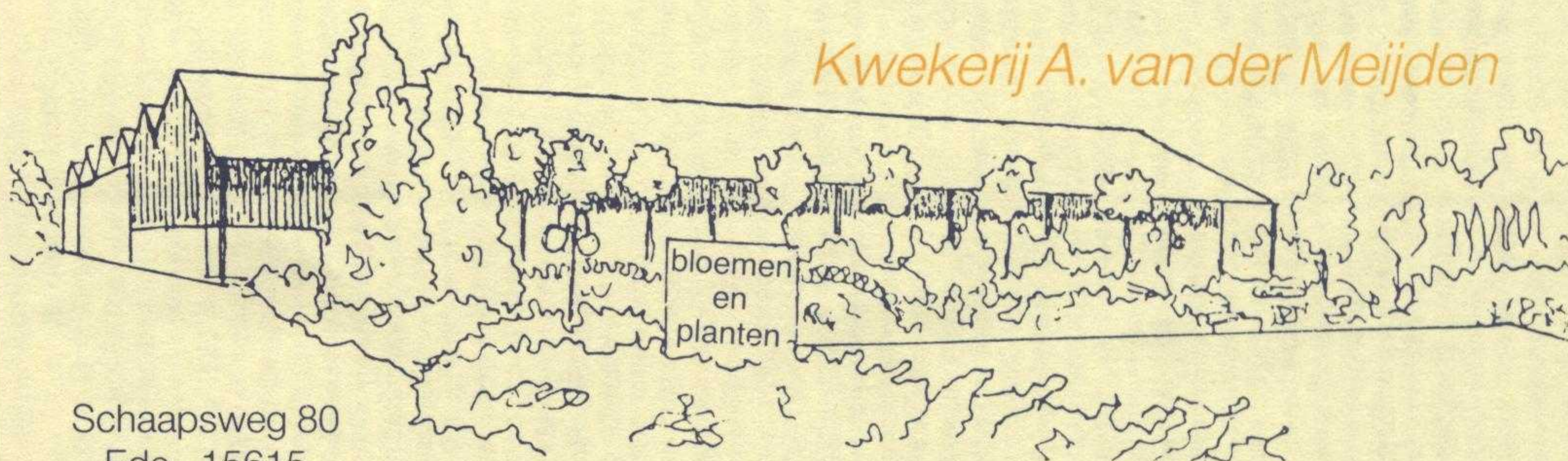

Wij zorgen dat u goed zit met al uw geldzaken.

Voor elke spaarvorm, verzekering, lening of hypotheek bent u bij de SNS bank aan het goede adres. Maar we bieden u nog veel meer. Bij ons treft u deskundige mensen die u snel helpen. Bovendien kunt u als Privérekeninghouder van de SNS bank gebruik maken van de geldautomaat, waarmee u dag en nacht contant geld kunt opnemen. Geïnteresseerd? Op onze kantoren vertellen wij u er graag meer over.

SNS bank

Net als veel oude Edenaren moesten wij onze stek verlaten. Ons nieuwe pand werd moderner maar de ouderwetse kwaliteit blijft. Kom geheel vrijblijvend naar ons ruime assortiment bloemen en planten kijken.

Kwekerij A. van der Meijden

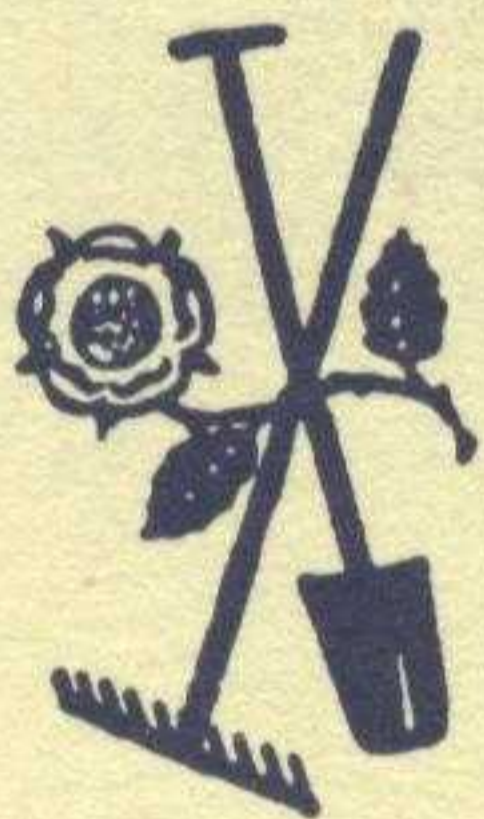
Schaapsweg 80
Ede 15615

hartveroverend

Uw hele nieuwe garderobe samenstellen in één zaak. Omdat alles er is en... alles perfekt is!

VAN DE WEERD
LADY

grotestraat - ede

sinds 1939

Kalverkampweg 3
6718 WJ Ede
Tel: 13835

A. J. Houtman

Tuinplanten
Tegels
Grond

Bielzen
Graszoden
Hout - enz.

OOK TUINAANLEG EN RENOVATIE

**Geen project
of kantoor
is ons te groot!
En geen winkel
te klein!**

Ook dit project,
Historisch Museum Ede
is verzorgd door:

VAN DIJK B.V.

INTERIEUR
VERZORGING

ZANDLAAN 16 - 6717 LP EDE
TELEFOON 08380 - 32359